

DEPARTMENT OF
POLITICAL SCIENCE

FOUNDED 1999

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Журналистика және саясаттану факультеті
Саясаттану кафедрасы

L.N. Gumilyov Eurasian National University
Faculty of Journalism and Political Science
Department of Political Science

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева
Факультет журналистики и политологии
Кафедра политологии

**«ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН: ТҰРАҚТЫЛЫҚ ПЕН ПРОГРЕСКЕ 30
ЖЫЛ»**

XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық
конференция материалдары
9 сәуір 2021 ж.

**«INDEPENDENT KAZAKHSTAN: 30 YEARS OF STABILITY AND
PROGRESS»**

Proceedings of the XI-International Scientific and Practical Conference
on April 9, 2021

**«НЕЗАВИСИМЫЙ КАЗАХСТАН: 30 ЛЕТ СТАБИЛЬНОСТИ И
ПРОГРЕССА»**

Материалы XI-Международной
научно-практической конференции
9 апреля 2021 г.

Нұр-Сұлтан, 2021

УДК 327(063)
ББК 66.4 (0)
С 69

Редакционная коллегия:

К.полит. наук, ассоциированный проф. **М.К. Дюсембекова**, Казахстан
Кандидат политических наук, профессор **Е.Л. Нечаева**, Казахстан
Доктор политических наук, профессор **Е.В. Матвеева**, Россия
Кандидат политических наук, доцент **М.К. Тулебаева**, Казахстан
Магистр социальных наук, преподаватель **Н.Болатулы**, Казахстан

«Независимый Казахстан: 30 лет стабильности и прогресса».
Сборник материалов XI-Международной научно-практической
конференции. (9 апреля 2021 г.) – Нур-Султан, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева.

ISBN 978-601-337-516-8

Сборник материалов международной научно-практической конференции содержит тезисы докладов преподавателей, докторантов PhD, магистрантов в области политических наук. Основная тематическая направленность дискуссионных вопросов отражает аспекты реализации социальной политики государства в условиях глобализации, актуальные проблемы политической науки.

В докладах сохранен авторский стиль. Материалы сборника предназначены для широкого круга научной и научно-педагогической общественности, могут быть использованы в теории и практике прикладной политологии и международных отношений.

Ответственность за аутентичность и точность цитат, имен, названий и иных сведений, а также за соблюдение закона об интеллектуальной собственности несут авторы публикаций.

ISBN 978-601-337-516-8

**© Кафедра политологии
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2021.**

«Тәуелсіз Қазақстан: тұрақтылық пен прогреске 30 жыл» атты XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

но и самому поиску оптимальных решений. Эти неинституционализованные формы отражают не только идеологические установки и традиции, но и являются вполне естественным способом самоутверждения масс, сознание которых амбивалентно, антиномично, соткано из, казалось бы, несовместимых структур. Для преодоления этой неадекватной формы требуются годы и десятилетия демократического развития, формирования политической культуры, в которой доминирует не логика противостояния и конфронтации, а логика согласия, а значит, поиск путей и средств достижения консенсуса. Это самая важная и в то же время трудная задача нашего современного общества. Таким образом, нельзя ставить барьеры и преграды творческим действиям человека как высшей форме политической деятельности, а это предполагает многообразие форм и каналов политического участия.

Список использованной литературы:

1. Демократизация / Под ред. К.В. Харпфера, П. Бернхагена, Р.Ф. Инглхарта, К.Вельцеля. Пер. с англ. под науч. ред. М. Миронюка. – М.: Издательский дом НИУ ВШЭ, 2015.
2. Martyn Barrett and Dimitra Pachi, Youth Civic and Political Engagement (London, Routledge, forthcoming).
3. Политология: учеб. / А.Ю. Мельвиль [и др.]; [науч. ред. Т.В. Шмачкова]; Московский гос. ин-т международных отношений (ун-т) МИД РФ. – М.: Проспект, 2013 (или другие года публикации).
4. Политическая регионалистика: учебник для студентов ВУЗов. – М.: ГУ-ВШЭ, 2006.
5. Хейвуд Э. Политология: учебник для студентов вузов / Пер. с англ. под ред. Г.Г. Водолазова, В.Ю. Вельского. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 544 с. — (Серия «Зарубежный учебник»).

**Ахатай Б.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан, Қазақстан**

**ДАМЫҒАН ЕЛДЕРДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕ МЕНШІК ӘРІПТЕСТІК
САЛАСЫНДАҒЫ ТӘЖІРИБЕСІ**

Аңдатпа

Қазіргі таңда әлем бойынша, әсіресе озық елдерде мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің даму тенденциясы байқалады. Дамыған елдердің осы саладағы тәжірибесін зерттеу және оны елдегі өндіріске енгізу маңызды мақсаттардың бірі деп есептейміз. Мақалада осы мақсатта шетелдік мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің тиімді және тиімсіз тұстарына анализ жасауға талпыныс жасаймыз.

Аннотация

В настоящее время наблюдается тенденция развития государственно-частного партнерства во всем мире, особенно в развитых странах. Мы считаем, что одной из важнейших задач является изучение опыта развитых стран в этой сфере и внедрение его в производство в стране. С этой целью, в этой статье мы попытаемся проанализировать преимущества и недостатки иностранного государственно-частного партнерства.

Abstract

Currently, there is a tendency for the development of public-private partnerships throughout the world, especially in developed countries. We believe that one of the most important tasks is to study the experience of developed countries in this area and introduce it into production in the

country. To this end, in this article we will try to analyze the advantages and disadvantages of foreign public-private partnerships.

Кілт сөздер: мемлекет, саясат, жеке меншік, әріптестік, дамыған елдер.

Ключевые слова: государство, политика, частная собственность, партнерство, развитые страны.

Keywords: state, politics, private property, partnership, developed countries.

Бүгінгі таңда қаржылық шектеулердің артуы және мемлекеттік қызметтердің күрделілігінің артуы үкіметтерді балама жеткізу тетіктерін іздеуге итермеледі. Аталған проблеманың тиімді шешімі ретінде мемлекеттік-жекеменшік серіктестік көптеген елдерде жүзеге асырылды, негізінен мектептер, ауруханалар, көлік жүйелері, сумен жабдықтау және су бұру жүйелерін салу және жабдықтау сияқты инфрақұрылымдық жобалар үшін қолданылады. Ол Біріккен Ұлттар Ұйымының 17-ші орнықты даму мақсатының негізгі мақсаты болып табылатын көп тарапты басқарудың үлгісі десе де болады [1].

Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік бастамалары бірінші әлем елдерінде басталғанымен, дамушы елдерде олар бірден үлкен назарға ие болды, өйткені олар жұмыс орындарын құруға және өсуге әкелуі мүмкін инфрақұрылымдық жобаларға жаңа қаржы көздерін ұсынуға уәде берді. Алайда, инвесторлардың құқықтарына кепілдіктердің, коммерциялық құпиялылық туралы заңдардың, мемлекеттік инфрақұрылымға бағытталған мемлекеттік шығындардың болмауы және пайдаланушылар төлемдерінен тұрақты кірістер алу мүмкіндігі өтпелі экономикаларда мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті жүзеге асыруды қиындатты. Дүниежүзілік банктің мемлекеттік-жекеменшік инфрақұрылым бойынша консультативтік форумы бұл проблемаларды азайтуға тырысады.

Экономикалық теорияда мемлекеттік-жекеменшік серіктестік шарттар теориясының призмасы арқылы зерттеледі. МЖӘ бойынша алғашқы теориялық зерттеуді Оливер Харт жүргізді [2]. Экономикалық теория тұрғысынан МЖӘ-нің инфрақұрылымдық қызметтерді дәстүрлі мемлекеттік сатып алулардан айырмашылығы МЖӘ жағдайында құрылыс және пайдалану кезеңдері біріктірілген. Демек, жеке фирма құрылыс кезеңінде операциялық кезеңге қаражат салуға күшті ынталандырады.

Шетелдік мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктер әдетте, 25 жылдан 30 жылға дейін немесе одан да көп мерзімге келісімшарт жасау арқылы жүзеге асырылады. Қаржыландыру ішінара жеке сектордан қарастырылады, бірақ жобаның бүкіл кезеңінде мемлекеттік сектордан және/немесе пайдаланушылардан төлемдер қажет. Жеке серіктес жобаны әзірлеуге, аяқтауға, іске асыруға және қаржыландыруға қатысады, ал мемлекеттік серіктес мақсаттарға сәйкестікті анықтау мен бақылауға бағытталған. Тәуекелдер келіссөздер процесінде мемлекеттік және жеке серіктестер арасында, әрдайым болмаса да, әрқайсысының оларды бағалау, бақылау және олармен жұмыс істеу қабілетіне байланысты бөлінеді.

Мемлекеттік жұмыстар мен қызметтерді мемлекеттік кірістер алымы арқылы төлеуге болатындығына қарамастан, мысалы, ауруханалық жобалар жағдайында, мысалы, ақылы автомобиль жолдарын пайдалану кезінде концессияларға пайдаланушыларға тікелей төлем жасау құқығы кіруі мүмкін. Дамыған мемлекеттердегі мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктер көбінесе көлік, коммуналдық немесе экологиялық инфрақұрылымда, сондай-ақ мемлекеттік қызметтерде жақсы дамыған.

Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік мәселесі дүниежүзіндегі елдердің, соның ішінде Қазақстанның саяси әрі экономикалық дамуына тікелей әсер ететін, мемлекеттік кәсіпкерлікті дамытудың оңтайлы әдісі ретінде билік алдында тұрған өзекті мәселелердің бірі. Біздің мақсат - елдегі мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті одан әрі жандандыру мақсатында дамыған елдердің мемлекеттік-жеке меншік әріптестік саласындағы озық тәжірибелерін игеру арқылы аталған саланы ілгерілету болып табылады.

«Тәуелсіз Қазақстан: тұрақтылық пен прогреске 30 жыл» атты XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

«Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік – бұл ұзақ мерзімді сипаттағы екі және одан да көп мемлекеттік және жеке секторлар арасындағы ынтымақтастық туралы келісім» [3]. «Басқаша айтқанда, бұл жобаны аяқтау және/немесе халыққа қызмет көрсету үшін үкімет пен бизнес бірлесіп жұмыс жасауды көздейді» [4].

Мемлекеттік және жергілікті өзін-өзі басқару шолуларында «State and Local Government Review» жарияланған 2013 жылғы зерттеу нәтижелері бойынша мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктердің анықтамалары муниципалитеттерде әр түрлі болатындығы анықталды: «Көптеген мемлекеттік және жеке шенеуніктер мемлекеттік-жекешелік серіктестікті кез-келген қызмет түріне жарнамалайды, яғни франчайзинг немесе бұрын белгілі бір мемлекеттік қызметтерді жеке немесе коммерциялық емес ұйымға беру бойынша» деген пікір айтылған [5]. Мұндай келісімдердің неғұрлым жалпы термині «қызметтерді бөлісу» болып табылады, онда мемлекеттік сектор субъектілері азаматтарға қызмет көрсету үшін жеке фирмалармен немесе коммерциялық емес ұйымдармен бірігеді.

Мемлекеттік сатып алудың стандартты моделін өзгертуге қысым бастапқыда 1970-80 жылдардағы макроэкономикалық тұрақсыздық кезінде тез көтерілген мемлекеттік қарыз деңгейіне қатысты алаңдаушылықтан туындады. Үкіметтер бастапқыда мемлекеттік есепшоттардағы ағымдағы және күрделі шығыстарды ажырата алмаудан туындаған бухгалтерлік есеп қателіктері негізінде инфрақұрылымға жеке инвестицияларды ынталандыруға тырысты. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің тарихы да осы 1790 жылдардан басталады. Алғашқы келісім-шарт АҚШ-та жасалды деген болжам бар. Америка Құрама Штаттардың алғашқы инфрақұрылымының көп бөлігі мемлекеттік-жекеменшік серіктестік деп санауға болатын негізде салынған. Бұған 1792 жылы басталған Филадельфия мен Ланкастер Пенсильванияға дейінгі жол кіреді, 1808 жылы Нью-Йорк пен Нью-Джерси арасындағы алғашқы пароходтық желі; көптеген теміржолдар, соның ішінде 1815 жылы Нью-Джерсиде жалға алынған елдің алғашқы теміржолы; және қазіргі заманғы электр желісінің көп бөлігі [6]. Сондай-ақ, Ньюфаундлендте Роберт Джилеспи Рейдпен теміржолдарды 1898 жылдан бастап елу жыл бойы басқаруға келісімшарт жасалды, дегенмен олар кезеңнің соңында оның меншігіне айналуы керек еді. XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында бүкіл әлемдегі үкіметтер Мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің әртүрлі тетіктерін кеңірек қолдана бастағаны туралы нақты тенденция байқалды. Бұл тенденция 2008 жылғы әлемдік қаржы дағдарысынан кейін қайта оралған сияқты.

Мемлекеттік-жекеменшік әріптестікті қалай анықтауға болатындығы туралы бірыңғай пікір жоқ. Дегенмен, мемлекеттік-жекеменшік әріптестік – мемлекеттік және жеке секторлар қоғамдық тауарлар немесе қызметтерді ұсыну үшін ұзақ мерзімді ынтымақтастық қатынастарын жасасатын қызмет көрсету келісімінің түрі. Дамушы елдердегі жеке сектордың қатысу үлесінің артқандығына қарамастан, мұндай елдерде мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті жүйелі түрде бағалау қажет. Мақсат – дамушы елдер жағдайында жобаларды қабылдау мен іске асыруға әсер ететін факторларды зерттеу арқылы дамыған елдердің тәжірибелерін саралау болмақ. Бұл термин тәуекелдерді бөлудің кең ауқымы, қаржыландыру тетіктері және айқындылық талаптары бар жүздеген әр түрлі ұзақ мерзімді шарттарды қамтуы мүмкін. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік тұжырымдамасы мен тәжірибесі ретінде алға жылжыту - 20 ғасырдың аяғындағы жаңа басқарудың және жаһанданумен байланысты. Анықтама бойынша ресми консенсус болмағанына қарамастан, бұл терминді ірі ұйымдар айналымға енгізді.

Шетелдік мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің тарихына үңілсек, қаржыландыру құралы ретінде оның қайшылыққа толы болғанын байқаймыз, бұның себебі негізінен үкіметтің жеке демеушіге қарағанда инвестициялық қайтарымының төмен екендігінде. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік жекешелендіру және келісімшарттар бойынша мемлекеттік қызметтер көрсету сияқты ұғымдармен тығыз байланысты. Олардың қаржылық мәліметтерінің құпиялылығы мемлекеттік-жекеменшік әріптестік сәттілігін бағалау процесін қиындатады. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестікті жақтаушылар тәуекелдерді бөлу мен инновацияларды дамытуға баса назар аудару қажеттілігін алға тартады, ал сыншылар

«Тәуелсіз Қазақстан: тұрақтылық пен прогреске 30 жыл» атты XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

олардың жоғары шығындары мен есеп беру мәселелерін жоққа шығарады. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік тиімділігінің дәлелдері, мысалы, ақшаның құны тұрғысынан, әр түрлі және жиі қол жетімді емес.

Бұдан бөлек, шетелдік мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласына күмәнмен қарау фактілері де болған. Анығында мемлекеттік-жекеменшік әріптестік бизнестегі шығындарды азайту немесе инновациялар құру тиімділігі жөнінде көптеген зерттеулерде күмәнданған. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік жобаларындағы жалпы проблема - жеке инвесторлардың мемлекеттік облигациялардың мөлшерлемесінен жоғары кірістерге ие болуы, тіпті жобаға байланысты кірістер қаупінің көп бөлігі немесе барлығын мемлекеттік сектор көтереді. 1992 жылы Джон Мейджордың Ұлыбританиядағы консервативті үкіметі PFI-ді енгізді [7], ол мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті ынталандыратын алғашқы жүйелі бағдарлама. 1992 жылғы бағдарлама мемлекеттік сектордың қарыз алу талаптарын азайтуға бағытталды, дегенмен, атап өткендей, мемлекеттік есепшоттарға әсері иллюзиялы болды. Бастапқыда жеке сектор PFI-ге деген құлшыныс танытпады, ал мемлекеттік сектор оны жүзеге асыруға қарсы болды. Атап айтса, Ұлыбритания парламентінің есебінде кейбір жеке инвесторлардың мемлекеттік-жекеменшік әріптестік келісімдерінен үлкен пайда көргендігі баса айтылып, ведомстволар жобалық тәуекелдерді жеке секторға аудару үшін артық төлем жасауды ұсынады, бұл Қазынашылықтың мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің артықшылықтарының бірі болып табылады.

Қорыта айтқанда, мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктер мемлекеттік орган мен жеке сектор компаниясы арасындағы ынтымақтастықты қамтиды, оны қоғамдық көлік желілері, саябақтар мен конгресс-орталықтар сияқты жобаларды қаржыландыру, салу және пайдалану үшін пайдалануға болады. Жобаны мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктер арқылы қаржыландыру жобаны ертерек аяқтауға немесе тіпті мүмкін етуге мүмкіндік беруі мүмкін. Мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктерге көбінесе салықтар немесе басқа операциялық кірістер бойынша жеңілдіктер, жауапкершіліктен қорғану немесе жеке меншікке, коммерциялық ұйымдарға мемлекеттік номиналды қызметтер мен мүлікке ішінара иелік ету жатады.

Шетелдік мемлекеттік-жекеменшік әріптестік саласындағы тәжірибенің негізгі қорытындыларына сүйенсек, төмендегідей ерекшеліктерін атап көрсетуге болады:

- Мемлекеттік-жекеменшік серіктестік жолдарды, көпірлерді немесе ауруханаларды салу сияқты ауқымды мемлекеттік жобаларды жеке қаржыландырумен жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

- Бұл серіктестіктер жеке сектордағы технологиялар мен инновацияларды мемлекеттік бюджетті ынталандырумен ұштастыра отырып, жұмыстарды уақытында және бюджетке түсіру үшін жақсы жұмыс істейді.

- Жеке кәсіпорын үшін тәуекелдер шығындардың жоғарылауын, техникалық ақауларды және сапа стандарттарына сәйкес еместікті қамтиды, ал мемлекеттік серіктестер үшін келісілген пайдалану төлемдері сұраныспен, мысалы, ақылы жолға немесе көпірге байланысты болмауы мүмкін.

- Артықшылықтарына қарамастан, мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктер заңды мемлекеттік мақсаттар мен жеке коммерциялық қызмет арасындағы шекараларды анықтамағаны үшін және пайда болуы мүмкін өзімшілдік пен жалдау ақысы салдарынан қоғамды болжау үшін сынға алынады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Hodge, G. A and Greve, C. (2007), Public–Private Partnerships: An International Performance Review, *Public Administration Review*, 2007, Vol. 67(3), pp. 545–558
2. Roehrich, Jens K.; Lewis, Michael A.; George, Gerard (2014). "[Are public–private partnerships a healthy f? A systematic literature review](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.03.037)". *Social Science & Medicine*. 113: 110–119. doi:10.1016/j.socscimed.2014.03.037. PMID 24861412.

3. Caves, R. W. (2004). [Encyclopedia of the City](#). Routledge. pp. 551. ISBN 9780415252256.
4. ["Goal 17: Partnerships for the Goals"](#). The Global Goals. Retrieved 2020-09-25.
5. Bovaird, Tony (2015-09-25). Bovaird, Tony; Loeffler, Elke (eds.). Public Management and Governance. doi:10.4324/9781315693279. ISBN 9781315693279.
6. Marta Marsilio, M., Cappellaro, G and Cuccurullo, C. (2011), The Intellectual Structure Of Research Into PPPs, Public Management Review, Vol 13 (6), pp.763–782
7. Mols, F. (2010) Harnessing Market Competition in PPP Procurement: The Importance of Periodically Taking a Strategic View. Australian Journal of Public Administration, 69(2), 229-244.

Ахмаганбетов Руслан Муханбеткалиулы
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы
Конфликтология 1 курс докторант
Ruseke.kz@mail.ru
Жетекшісі: Айтымбетов Нұркен Ысқақұлы
PhD доктор

XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖЕРУ ДАУЫ МӘСЕЛЕСІ

Abstract: The development of conflict science. The current level of development of land conflictology. The current situation of the land conflict in Kazakhstan is considered. The place of the land conflict in the past is described.

Keywords: conflict, conflictology, science, land conflict

Отандық саясаттану ғылымы дамуының аясында оның пәнаралық жақтары да дербес ғылым ретінде дами бастады. Соның бірі ретінде конфликтология ғылым саласының саясаттану ғылымымен қатар дамуына мүмкіндік алуы. Елімізде соңғы екі-үш жылда конфликтология ғылымы дербес дамуға аяқ басты. Осы уақытқа дейін конфликтология ғылымы көбіне саясаттану, әлеуметтану, философия, психология және өзгеде ғылымдар аясында қарастырылып келген еді. Конфликтология ғылымының дербес дамуы оның алдында көптеген міндеттерді қойып отыр. Конфликтология ғылымының тікелей өзі нақтылы қарастыратын жақтарына көп мән беруді, оның әдістемелік зерттеу жақтарын отандық ғылыми мектептің дамуындағы ірге тасын бекітуді қажет етеді.

Конфликтология ғылымы көптеген бағыттардан тұрады. Соның бірі, алайда кенже дамыған саласы жер конфликтологиясын айтамыз. Жер конфликтологиясының кенже дамуына әскер етуші басты фактор жер дауы, батыстық ғылым мектептерде емес, жер конфликті көбіне азая және африка елдерінде көбірек зерделенген. Бір сөзбен айтқанда үшінші әлем елдеріне тән сала ретінде қарастырылады. Жер конфликтологиясына ұқсас бағыт ретінде құқықтану ғылымында жер құқығы деген бағыты бар. Екеуінің кей жағдайда әдістемелік зерттеу бағыттары бірігіпте кететін жерлері бар, соған қарамастан айырмашылықтары да жеткілікті деңгейде баршылық. Жер конфликтологиясы кең ауқымды, яғни қақтығыстық және наразылық сияқты жақтарына да мән береді. Зерттеу объектісіне тек құқықтық-нормалық тұрғыдан ғана қарамай, кең өлшемде тарихи, менталды және құқықтық, одан қалды экономикалық, тіпті мүдделі тараптар сияқты мәселелеріне үніледі.

Жер конфликтологиясын зерттеу алғанда оның тарихилық жағынада қарастыруды талап етеді. Себебі, тарихилығына, өткен замандағы кезендерге үніле отырып, оның себептерін анықтай аламыз. Мұны конфликтология ғылымында «мақсат ағашы» немесе конфликт диагностикасы депте атайды. Әрине, жер конфликт саласын зерделеуде тарихилығы жағы диагностикасын бір бөліне кіреді. Ғылыми тұжырым жасау үшін әрбірінің